

נזק לחבלות. (12)

ומתוצת הגמרא: **משום דקא בעי, התנא** רוצה **למיתני**, לשנות דין שמשלמים בו **חצי נזק**, לכן **תני נמי נזק**, כשהכוונה היא לתשלום נזק שלם.

אך עדיין אינו מתורץ, שהרי **חצי נזק נמי** — **היינו חבלות!** כיון ששנה התנא את התשלום של חבלות, הרי הוא כולל בכך גם את תשלומי הנזק. ופשוט הדבר, שחצי נזק נכלל גם הוא בכלל "נזק". ואם כן, לשם מה היה צריך התנא לשנות דין של חצי נזק!?

ומתוצת הגמרא: **תנא חבלות**, שתשלומיהם הם **ממונא**, היינו תשלומין עבור מה שהפסיד את הניזק, ו**תנא** במאמר בפני עצמו גם חצי נזק, במקום ששור תם הזיק, שתשלומיו הוא **קנסא** לבעל השור, כדי לזרוז לשמור שורו.

וכיון שהם שני סוגי תשלומים, חילקם התנא במשנה לשני מאמרים, וכיון ששנה חצי נזק — שנה נמי נזק.

ומקשה הגמרא: **הניחא**, תירוץ זה שפיר הוא **למאן דאמר תשלום פלגא נזקא** [חצי נזק של שור תם שהזיק] הוא **קנסא**, שלפי דעתו בעל השור לא היה צריך לשמור את שורו שלא יגח, כי סתם שוורים אינם נוגחים, אלא שהתורה קנסה אותו לשלם חצי נזק כדי לזרוז בשמירת שורו. ולדבריו הוא סוג תשלום מיוחד.

אלא למאן דאמר תשלום פלגא נזקא הוא **ממונא**, שלפי דעתו בעל השור צריך לשמור שורו, כי סתם שוורים נגחנים הם, ובאמת הוא חייב לשלם נזק שלם, רק שהתורה הפחיתה מתשלומיו וריחמה עליו כיון שעדיין לא עשה כן שלש פעמים. ולדבריו תשלום חצי נזק הוא אותו סוג תשלום של כל מזיק, תיקשי לדבריו, **מאי איכא למימר**, למה שנה אותו התנא לחוד, הרי הוא כלול בחבלות.

ולכן, מתוצת הגמרא תירוץ אחר:

תשלום הקרן של הנזק, כמות שהוא, ללא תוספת, נקרא "משתלם בראש". לפי לשון הכתוב [ויקרא ה]. "ושלם אותו בראשו" [זה תשלום הקרן]. ואם משלם יותר מן הקרן, כמו כפל או ארבעה או חמשה, שזה כבר קנס לכל הדעות, וסוג תשלומיו שונה מסוג תשלומי חבלות, הרי זה נקרא "אינו משתלם בראשו".

אלא, הטעם שחלקם התנא לשני מאמרים, הוא, **אידי, משום דקא בעי למיתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה**,

דממון ש'אינו משתלם בראש' הוא — לכן **ג-ב תנא נמי חצי נזק, ד"ממון שאינו משתלם בראש" הוא**, שאינו משלם את הקרן אלא פחות, ושניהם שוים בכך שהם "ממון שאינו משתלם בראש", ולכן שנה אותם התנא ביחד, למרות שבחצי נזק אין במשנה שום חידוש.

ואידי משום דקא בעי למיתני חצי נזק,

12. כן פירש רש"י ועיין בתוס' הערה 17, וכן פירשו היד רמ"ה והמאירי.

תנא נמי נזק.

שנינו במשנה: בשלשה והם מומחין,

ודנה הגמרא: שלשה, מנלן? מאיזה פסוק מן התורה אנו לומדים שצריך לדון בשלשה מומחין.

ומבאר הגמרא: דתנו רבנן: כתוב בתורה בפרשת שומרים [שמות כב]: "ונקרב בעל הבית אל האלהים" [כאן ה"אלהים" הוא ביטוי לדיין], הרי כאן דיין אחד. ועוד כתוב [שם]: "עד האלהים יבא דבר שניהם", הרי כאן שנים. ועוד כתוב [שם] "אשר ירשיעון אלהים" הרי כאן שלשה, דברי רבי יאשיה.

רבי יונתן אומר: ראשון, הפסוק הראשון תחילה נאמר, ואין דורשין "תחילות", הפסוק הראשון אינו ניתן לדרוש ממנו למנין הדיינים, כיון שהוא⁽¹³⁾ נדרש להשמיענו את גוף הדין, שצריכין דיינים מומחין, לפי שהלשון אלהים פירושו גדולה ורבנות. אלא, מאיזה דרשה אנו יודעים שצריך שלשה? מהפסוק "עד האלהים יבא דבר שניהם", הרי כאן אחד, ומהפסוק "אשר ירשיעון אלהים", הרי כאן שנים, וכיון שאין בית דין שקול, שאין עושיין בית דין במספר זוגי, שהרי צריך בית דין "נוטה" [עם דעת רבים מוכרעת] כמו שנאמר "אחרי רבים להטות", לכן מוסיפין עליהן עוד דיין אחד, הרי כאן שלשה.

ועתה הגמרא דנה במחלוקת רבי יאשיה ורבי

יונתן, האם הם חולקים במחלוקת כללית בכל התורה כולה אם "דורשין תחילות או אין דורשין".

נימא, האם יש לנו לומר, כי ב"דורשין תחילות" קמיפלגי —

דמר, רבי יאשיה סבר, דורשין תחילות, גם הפסוק הראשון ניתן לדרשה.

ומר, רבי יונתן סבר, אין דורשין תחילות.

ודוחה הגמרא: לא. אין חייבים לומר כן, אלא, דכולי עלמא, לכל הדעות בכל התורה כולה אין דורשין תחילות. ומה שדרש כאן רבי יאשיה את הפסוק הראשון "ונקרב בעל הבית אל האלהים", אמר לך, יסביר לך רבי יאשיה, שכאן, הפסוק הזה בהכרח הוא בא לדרוש ממנו למנין הדיינים, דאם כן, אם אינו בא לדרוש ממנו, נימא קרא, היה לו לכתוב לומר בלשון רגילה, "ונקרב בעל הבית אל השופט". מאי, למה שינה הכתוב לשונו ואמר "אל האלהים", שמע מינה, למנינא, ללמוד ממנו את מנין הדיינים, ולכלול את הפסוק בין שלשת הפסוקים שלומדים מהם שצריך שלשה דיינים.

ועתה הגמרא מבארת מה רבי יונתן עונה על טענת רבי יאשיה:

ורבי יונתן סובר, שאין בכך שינוי לשון, ומה שאמרה התורה "אל האלהים", לישנא דעלמא נקיט, לשון המדובר בין אנשים הוא,

"מנין" בתורה היינו כמה פסוקים שמונים אותם, אזי יש מחלוקת אם דורשין תחילות, אבל ודאי בדבר שכתוב בתורה פעם אחת, אינו בא לשום מנין, אלא לגוף הענין.

13. כן פירש רש"י ועיין בתוס' מה שהקשו עליו, ועיין שם בהערה מה שתירצו רבינו יונה והר"ן את דברי רש"י.
בחידושי הר"ן מבאר שרק במקום שיש

והתניא, הרי למדנו בכרייתא שדורשין מן התורה⁽¹⁴⁾ שצריך לעשות דוקא בית דין נוטה: דתניא, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: מה תלמוד לומר מה כוונת התורה בפסוק: "ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות"? — התורה אמרה, עשה לך בית דין נוטה: הרי שצריך בית דין נוטה.

ומתרצת הגמרא: רבי יאשיה אינו סובר כרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי [והפסוק "לנטות אחר רבים להטות נדרש לדעתו לדרשה אחרת, לקמן בגמרא], אלא סבר לה רבי יאשיה כרבי יהודה, דאמר, מנין דייני הסנהדרין הוא שבעים, שהוא מספר שקול [זוגי].

וכמו דתנן במשנתנו: סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד, אלו הם דברי חכמים, ורבי יהודה אומר: של שבעים. הרי שרבי יהודה סובר שאפשר להעמיד בית דין שקול, על אף שיתכן שיתפלגו שבעים הדיינים באופן שוה, לשלשים וחמשה מול שלשים וחמשה.

אך מקשה הגמרא, הרי אפילו רבי יהודה בעצמו סובר כי "אין בית דין שקול".

אימר דשמעת ליה לרבי יהודה שאפשר לעשות בית דין שקול, רק בסנהדרי גדולה, משום דכתיבי קראי, שנאמר בתורה

כדאמרי אינשי, כמאמר אנשים "מאן דאית ליה דינא, תביעה, ליקרב לגבי דיינא", והיינו, שאין האנשים קוראים לדיין "שופט", אלא דיין, ו"אלהים" גם הוא לשון דיין, ולכן, ואין כאן שינוי לשון לדרוש ממנו.

ולכן חולקים רבי יאשיה ורבי יונתן אם ה"אלהים" שבפסוק ראשון ניתן לדרשה או לא, אף שבכל התורה כולה הם סוברים ש"אין דורשין תחילות".

נמצא, שרבי יונתן סובר שיש שני פסוקים על שני דיינים, והשלישי נלמד מהדין ש"אין בית דין שקול". ומשמע, שרבי יאשיה, הסובר שצריך שלשה פסוקים, סובר שאפשר להעמיד בית דין שקול, שאם לא כן, למה כתבה התורה פסוק נוסף לרבות את השלישי. אלא משמע, שאם כתבה שנים, היינו מעמידין בית דין של שנים, ולכן מקשה הגמרא —

וכי רבי יאשיה לית ליה, האם הוא אינו סבור שצריך לעשות בית דין נוטה, שיהיה דיין אחד שדעתו תכריע אם הדיין אחד מזכה והשני מחייב!?

דהיינו, אמנם פחות משלשה אי אפשר להעמיד לרבי יאשיה, כי למד שצריך לפחות שלשה משלשה "אלהים" הכתובים בפרשה, אבל האם יכשיר רבי יאשיה לדון בבית דין זוגי, של ארבעה או ששה.

לשאר דינים, לא היינו אומרים כן לרבי יאשיה, ולכן מקדימה הגמ' להוכיח מדברי רבי יהודה (תורת חיים).

14. כן כתב המהר"ם. ולפי זה עיקר התירוץ הוא שרב יאשיה דורש את הפסוק לדיני נפשות כמבואר במסקנת הגמרא, אלא שאם לא היו מוצאים שרבי יהודה מחלק בין סנהדרי גדולה

הרי שרבי יהודה בעצמו סובר אין בית דין שקול.

ומתרצת הגמרא: **דרבי יאשיה** — **עדיפא מדרכי יהודה**. כלומר, רבי יאשיה חיזק את דבריו יותר מרבי יהודה. **דאילו רבי יהודה, בסנהדרי גדולה הוא דלית ליה**, רק לגביה הוא סובר שאין צורך בית דין נוטה, **הא בשאר בי דינא**, בכל שאר בתי דינים, **אית ליה**, הוא סבור שיש צורך בבית דין נוטה דוקא. **ואילו רבי יאשיה, אפילו בשאר בי דינא נמי לית ליה**.

אך מקשה הגמרא, האיך ידרוש רבי יאשיה את הפסוק "לנטות"? [כי בשלמא רבי יהודה, דורשו בכל שאר בתי דין, חוץ מסנהדרין גדולה].

ואלא, האי "לנטות", שמשמע ממנו שצריך בית דין נוטה, **מאי עביד ליה**, מה ידרוש בו רבי יאשיה.

ומתרצת הגמרא: —

מוקים לה, הוא מעמיד את הפסוק **בדיני נפשות**,⁽¹⁶⁾ שבית דין של כ"ג, שהוא סנהדרי קטנה, כאשר הוא דן דיני נפשות, אז

"שבעים איש", שהוא מספר זוגי.⁽¹⁵⁾ אך **בשאר בי דינא**, בבתי דינים אחרים, שלא נאמר בהם במפורש מספר הדיינים, **מי שמעת ליה**, וכי שמענו מרבי יהודה שאפשר שיהיה בהם בית דין שקול?! ואיך אמרו שרבי יאשיה סבר כרבי יהודה.

וכי תימא, שמא תרצה לתרץ, שסבר רבי יאשיה כי לרבי יהודה **לא שנא**, אין חילוק בדבר, אלא לומדים מסנהדרין גדולה שבכל בתי הדינים אפשר להעמיד בית דין שקול — הרי אין זה נכון, כי מצינו משנה וברייתא לגבי שאר בתי דינים, שמודה בהן רבי יהודה שאין עושים בית דין שקול.

והתנן, שנינו במשנתנו: **סמיכת זקנים**, דייני הסנהדרין, על פר העלם דבר של ציבור, **ועריפת עגלה בשלשה**, **דברי רבי שמעון**. **ורבי יהודה אומר בחמשה**.

ואמרינן בברייתא, **מאי טעמא דרבי יהודה** שהצריך בהם חמשה? לפי שנאמר בפרשת פר העלם דבר "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר", ודורש רבי יהודה "וסמכו", לשון רבים, הרי כאן **שנים**. "זקני" לשון רבים, הרי **כאן** עוד **שנים**, וכיון שאין בית דין שקול, לכן **מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה**.

16. והטעם שסובר שהפסוק מדבר דוקא בדיני נפשות כתבו רש"י והיד רמ"ה, לפי מה ששנינו במשנה "ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי לרעות וכו' לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה". ולכן, כיון שדרשנו מהפסוקים שדיני נפשות צריכים הטייה לזכות על פי אחד, לכן צריכין ב"ד נוטה. אבל התוס' מבארים שבפסוק "לנטות" משמע שהמדובר בדיני נפשות, עיי"ש בתוס'.

15. ומקשה התוס' יו"ט דמה בכך שכתוב קרא, הרי כאן המקשה סובר שאף שכתוב בתורה שתי פעמים אלהים, בכל זאת מוסיפים עוד אחד, ואם כן גם בשבעים יוסיפו. והר"ן בחידושו תירץ, שעד כאן לא אמרנו שמוסיפים אלא אם כתוב בדרך דרשה כגון "זקניך זקניך" אבל אם כתוב במפורש "שבעים" אין כח בדין של אין ב"ד שקול להוסיף על המנין.

השלשה.

אפילו תימא, אפשר לומר שמשנה זו היא כרבי יאשיה, כי גם הוא סובר שדי בהכרעת הרוב, ומייתי לה, והוא לומד זאת בלימוד של קל וחומר מדיני נפשות:

מה, כמו דיני נפשות, דחמירי, בכל זאת אין צריך להכרעת הדין לדעת כל עשרים ושלשה הדיינים הנצרכים לדיני נפשות, אלא אמר רחמנא, זיל בתר רובא, שדי להכרעת הדין דעתם של רוב הדיינים מתוכם.

דיני ממונות, הקלים, לא כל שבין! (19) בודאי שהולכים אחר הרוב ואין צורך בדעתם של כל שלשת הדיינים!

ולסיכום: רבי יאשיה סובר שבית דין נוטה צריך רק בדיני נפשות, לפי שרק לגביהם נאמר בפסוק "לנטות", ולא בדיני ממונות. (20) והכרעת הרוב, הוי הכרעה גם בדיני ממונות, מקל וחומר מדיני נפשות.

שנינו במשנה: דיני ממונות בשלשה.

הוא צריך להיות נוטה. אבל בדיני ממונות, לא צריך שיהיה בית דין נוטה אלא אפשר לדון גם בבית דין שקול, של ארבעה או ששה, וכדומה.

אך עתה מקשה הגמרא: בשלמא לפי רבי יונתן, מכריעים הדין על פי רוב דעות, שהיות וצריך בית דין נוטה, הרי שמתפלגים הדעות, וההכרעה היא על פי הרוב. אבל לרבי יאשיה, שאין צריך בית דין נוטה, והצורך בשלשה דיינים לפחות נלמד משלשה פסוקים של "אלהים", אם כן נאמר, שיצטרכו בכדי לזכות או לחייב את דעת כל שלשת הדיינים! (17)

אלא אם כן, הא דתנן, זה ששינו במשנה [לקמן כט א]: שנים אומרים זכאי, ואחד אומר חייב — הרי הוא זכאי. שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי — הרי הוא חייב, (18) משום שהולכים אחר הרוב. האם נימא שמשנה זו היא דלא כרבי יאשיה.

ומתוצת הגמרא: גם רבי יאשיה מודה שהולכים אחר הרוב ואין צורך בדעת כל

מכרעת (חידושי הר"ן).

19. והקשו הראשונים (רבינו יונה והר"ן והמאירי) אם לומדים מדיני נפשות, נימא דיצטרכו שנים להכריע לחיוב כמו בדיני נפשות [דיו לבא מן הדין להיות כנדון]. ותירצו, שבדיני ממונות לא שייך זכות וחובה, כי מה שהוא זכות לתובע הוא חובה לנתבע, ומה שהוא זכות לנתבע הוא חובה לתובע, כמו שכתבו התוס' ד"ה מוקי.

20. ואי אפשר ללמוד בית דין נוטה מק"ו מדיני נפשות, דבשלמא בדיני נפשות החמור החמורנו

והר"ן מפרש מכח סברא, שבדיני נפשות אנו מחמירים יותר, לכן צריך ב"ד נוטה.

17. כן פירש הר"ן את קושית הגמרא וכן משמע ברש"י, אבל היד רמה והמאירי מפרשים שבשלמא לרבי יונתן כתוב בתורה מפורש רק שנים לכן אפשר להכריע ע"י שנים אבל לרבי יאשיה הרי כתוב שלשה, ואיך יוכרע הדין על פי שנים.

18. מדברי המשנה זכאי מוחלט וחייב מוחלט, בלי ספק, מזה למדה הגמרא שהכרעת הרוב

ומביאה הגמרא ברייתא, ובה שיטת רבי, הסובר שהם נידונים בחמשה.

תנו רבנן: דיני ממונות בשלשה.

רבי אומר: בחמשה מתחילים לדון, כדי שיגמר הדין בשלשה. כדי שיהיה רוב מכריע [שלשה דיינים], ונלך אחרי הרוב.

אך מקשה הגמרא — **אטו, וכי אם יתחיל הדין בתלתא, מי לא גמר בתרי, שהם הכרעה של רוב.**

ומבאר הגמרא: **הכי קאמר רבי: מפני שצריך שגמר דין צריך שיהיה בשלשה.**

ומדייקת הגמרא: **אלמא, קסבר רבי, תלתא כי כתיבי, שלשת ה"אלהים" הכתובים בתורה, כגמר דין כתיבי, ולא לגבי הדיון עצמו, ולכן צריך להתחיל בחמשה, כדי שהכרעת הרוב תהיה, לכל הפחות, בשלשה.**

מגדף⁽²¹⁾ בה בסברא זו רבי אבהו: אלא מעתה, אם אתה סובר שהפסוקים מדברים לגבי גמר דין, אם כן תהא סנהדרי גדולה

צריכה להיות בשעת התחלת הדין מאה וארבעים ואחד, כדי שיגמר הדין ברוב של שבעים ואחד. וכן תהא סנהדרי קטנה צריכה להיות בשעת התחלת הדין של ארבעים וחמשה, כדי שיגמר הדין לכל הפחות ברוב של עשרים ושלושה.⁽²²⁾ ולא מצינו שרבי יחלוק גם בהם.

אלא, בהכרח, מודה רבי, כיון ש"אספה לי שבעים איש לדון", אמר רחמנא, מוכח שמשעת אסיפה יהיו שבעים, ולא מאה ארבעים ואחד. וכן גבי סנהדרי קטנה, שאמרה תורה "ושפטו העדה, והצילו העדה", משמעותו **משעת שפיטת העדה, מתחילת המשפט יהיה המנין של כ"ג [עדה שופטת ועדה מצלת].**

ואם כן, טוען רבי אבהו, **הכי נמי בדיני ממונות, מה שכתבה התורה "ונקרב בעל הבית אל האלהים", משמעותו היא, שמשעת קריבה צריכין שלשה ואין צורך בחמשה!**

[ולפי רבי יונתן, "עד האלהים יבא דבר שניהם" — משעת ביאה שנים, ואין בית דין שקול מוסיפיין עליהם עוד אחד⁽²³⁾].

שצריך בית דין נוטה, ולא בדין ממונות קל (יד רמ"ה).

21. פירש בערוך: "מראה בידו תימה גדולה כאדם שגורף מן הקערה".

22. הקשו הראשונים, איך עלה בדעת רבי אבהו לומר כן? הלא בתורה כתוב שרק עשרה הם עדה שופטת ועשרה הם עדה מצלת, ואי אפשר לומר שגמר הדין יהיה בהכרעת עדה שופטת ועדה מצלת ביחד. ומתמצים היד רמ"ה ותוס' הרא"ש, שהווה אמינא היתה שחייבה התורה שבגמר דין יהיו כל העדות בדעה אחת.

והקשה הר"ן, דאכתי אינו מתורץ, כי אם כן, די לנו במ"ג כדי שההכרעה תהיה עפ"י שתי ה"עדות" שהם עשרים ועוד שנים להכרעה לרעה, וכנגדם עשרים, שתי העדות, ואין ב"ד שקול הרי מ"ג. וביותר קשה, שגם בל"ט די, וההכרעה לזכות תהיה בעשרים, שהם שתי העדות, ולחובה יהיה עשרים ושלושה נגד י"ח. ומתוך הר"ן, שחייבים לומר (וכן משמע בתוס') שהקושיא היא מסנהדרי גדולה, והקטנה נקט דרך אגב.

23. יד רמ"ה ועיין בהערה הבאה.

ואם כן, חוזרת הקושיה, מה הטעם של רבי שמצריך חמשה דיינים לתחילת הדין.

ומתוצת הגמרא: **אלא, היינו טעמא דרבי, לפי שהוא דורש את הפסוק "אשר ירשיעון אלהים", ירשיעון בלשון רבים, הרי תרי.**

נאמר "אלהים" למטה, בסוף הפרשה, "אשר ירשיעון אלהים", ונאמר אלהים למעלה, (24) "עד האלהים יבא דבר שניהם". מה, כמו האלהים אשר נאמר למטה הוא שנים [שהרי "ירשיעון אלהים" בלשון רבים נאמר, אף "אלהים" שנאמר בפסוק למעלה, הרי הוא שנים. הרי כאן ארבעה.

וכיון שאין בית דין שקול, מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן חמשה. (25)

א-ת ורבנן, מה הם יענו על הדרשה של רבי!?

ומתוצת הגמרא: **"ירשיעון" כתיב בתורה, בלי האות וא"ו בין האות ע"ן לאות נו"ן, וכתיבה חסרה זו נמסרה למשה במסורת מסיני, ויש בכתיבה של המילה הזאת משמעות של לשון יחיד. ונחלקו חכמים ורבי בשאלה, האם "יש אם למסורת", או "יש אם למקרא", וכמו שיבואר.**

הקדמה לסוגית "יש אם למקרא" או "יש אם

למסורת"

נאמרו בתורה בכמה מקומות, מילים אשר הקריאה בהן על פי כתיבתן בלבד, בלי הניקוד, שונה מצורת קריאתן על פי הניקוד.

הצורה הרגילה, של קריאה לפי הניקוד של המילה, נקראת "מקרא". ואילו הקריאה לפי הכתיבה בלי הניקוד, נקראת "מסורת". לפי שהיא מתחשבת רק במסורת הכתיבה של האותיות, בלי להתחשב בניקוד [אם כי גם הניקוד נמסר למשה בסיני].

לפעמים, משמעות הכתיבה גרידא ["מסורת"] סותרת את המשמעות שלפי הניקוד ["מקרא"]. ונחלקו תנאים כיצד יש לנהוג במקום של סתירה בין משמעות ה"מסורת" של הכתיבה ובין משמעות ה"מקרא", של קריאה לפי הניקוד:

יש הסוברים, "יש אם [עיקר] למקרא", שעיקר הלימוד הוא ממה שמשמע מצורת הקריאה עם הניקוד. כגון רבי, הסובר שהיות הקריאה של "ירשיעון" לפי הניקוד משמעותה היא לשון רבים, הרי ברבים דיבר הכתוב.

יש הסוברים "יש אם למסורת", שאף על פי שהמלה נקראת לפי הניקוד כקריאתה, מכל

שרבי סובר כרבי יונתן. ועיין בחידושי הר"ן והגהות רעק"א וערוך לנר.

25. ומה שאמר רבי "כדי שיגמר הדין בשלשה", כוונתו לומר שכיון שמן התורה למדנו לארבעה, הרי יתכן שיתפלגו לשנים שנים, לכן מוסיפין עוד אחד כדי שיגמר הדין בשלשה ויהיה מוכרע הדין. יד רמ"ה.

24. ורבי סובר שאין דורשין תחילות לכן אינו דורש את הפסוק הראשון.

ובאמת שבהוה אמינא סברה הגמרא שרבי סובר כרבי יאשיה, דאם סובר כרבי יונתן הרי לא כתבה התורה אלא שנים, והשלישי הוא מטעם ב"ד נוטה, ואם כן יהיה די בשלשה כדי שגמר הדין יהיה בשנים. אלא שבמסקנא סוברת הגמרא